

Pokyny k vypracovaniu riešenia úloh **GEOKOS**

1. Ako má vyzerať správne zostavená tabuľka alebo graf?
2. Ako správne napísať slovné vyhodnotenie riešenia
3. Preberanie cudzích textov do vlastného vypracovania úlohy

1. Ako má vyzerať správne zostavená tabuľka alebo graf?

Vami spracované údaje je potrebné znázorniť v riešení vo forme tabuliek alebo grafov. Tabuľky a grafy, ktoré zaradíme do vypracovania úlohy, **musia byť čitateľom jednoznačne zrozumiteľné**. Zabezpečíme to tak, že dodržíme určité pravidlá a odporúčania pri ich zostavovaní. Sú to tieto:

- Každá tabuľka či graf musí mať **názov**, ktorý odpovie na 3 otázky: „Čo je v tabuľke/grafe?, „Z akého územia?“ a „K akému obdobiu/dátumu sa údaje v tabuľke/grafe vzťahujú?“.
- Každý **stĺpec tabuľky musí mať** tzv. **hlavičku**, v ktorej uvedieme, aké údaje stĺpec obsahuje, a ak je to potrebné, tak aj merné jednotky. V prípade, že sú názvy stĺpcov príliš komplikované, respektíve príliš dlhé, stĺpce očísľujeme a pod tabuľkou k jednotlivým číslam uvedieme potrebné vysvetlenie.
- **Každé políčko tabuľky musí byť vyplnené**. Ak do nejakého políčka nevieme uviesť konkrétny číselný údaj, použijeme dohodnutý symbol:
 - x, ak údaj nie je z logických dôvodov možný alebo ho nepotrebujeme, napríklad ak by v danom políčku mal byť výsledok delenia nulou,
 - , ak údaj nemožno spoľahlivo zistiť alebo ak ide o údaj, ktorý nie je doteraz známy,
 - , ak sa príslušný údaj nevyskytuje.
- Tabuľka je prehľadná, ak sú čísla v nej upravené v stĺpci na rovnaký počet desatinných miest (nie viac ako 3) a ak sú údaje v stĺpci zarovnané, napríklad podľa desatinnej čiarky.
- Výnimočné údaje môžeme v tabuľke zvýrazniť farebne alebo ich odlišiť veľkosťou či typom písma.
- **Každý graf musí obsahovať** tzv. **klúč**, čiže zoznam grafických prostriedkov, symbolov a znakov použitých v grafickom obraze, aby bol graf samostatne čitateľný
- Obidve **osi grafu** musia byť **pomenované, kalibrované** (očíslované) a v zátvorke za názvom každej osi by mala byť uvedená, ak je to potrebné, **merná jednotka jej stupnice**.
- Graf nesmie byť zbytočne veľký, lebo potom pôsobí „prázdny“ dojem, ani zbytočne prehustený, lebo vtedy sa stáva neprehľadný a nezrozumiteľný.
- **Pod každou tabuľkou i grafom musíme uviesť zdroj údajov**, čiže uvedieme, odkiaľ sú štatistické dáta čerpané. Bez uvedenia zdroja sú údaje v tabuľke či v grafe bezcenné, nedajú sa overiť, nemôžeme im dôverovať. Ak údaje do tabuľky či grafu zozbieral sám autor, označíme za zdroj jeho, napríklad takto:

Zdroj: výpočty autora alebo Zdroj: terénny výskum autora.

Ak sú údaje prevzaté z nejakej publikácie, knihy, časopisu, uvedieme pod tabuľkou či grafom zdroj takým spôsobom ako pri citovaní prevzatého textu. Ak údaje pochádzajú z internetu, musíme uviesť aj dátum, kedy sme údaje z internetu „stiahli“, napríklad takto:

[cit. 6. 12. 2019].

Citované zdroje údajov sa tiež musia uviesť na záver vypracovania v *Zozname použitej literatúry*.

- Ak **údaje** v tabuľke či grafe pochádzajú z **viacerých zdrojov**, **musíme ich uviesť všetky**.
- Pod tabuľkou či grafom môžeme ešte uviesť **Poznámky** alebo **Vysvetlivky**, ak sú potrebné.
- Ak je vo vypracovaní úlohy **viac tabuliek či grafov**, **čísľujeme ich**, napríklad takto:

Tab. 1: *Názov tabuľky ...* alebo Graf 1: *Názov grafu ...*

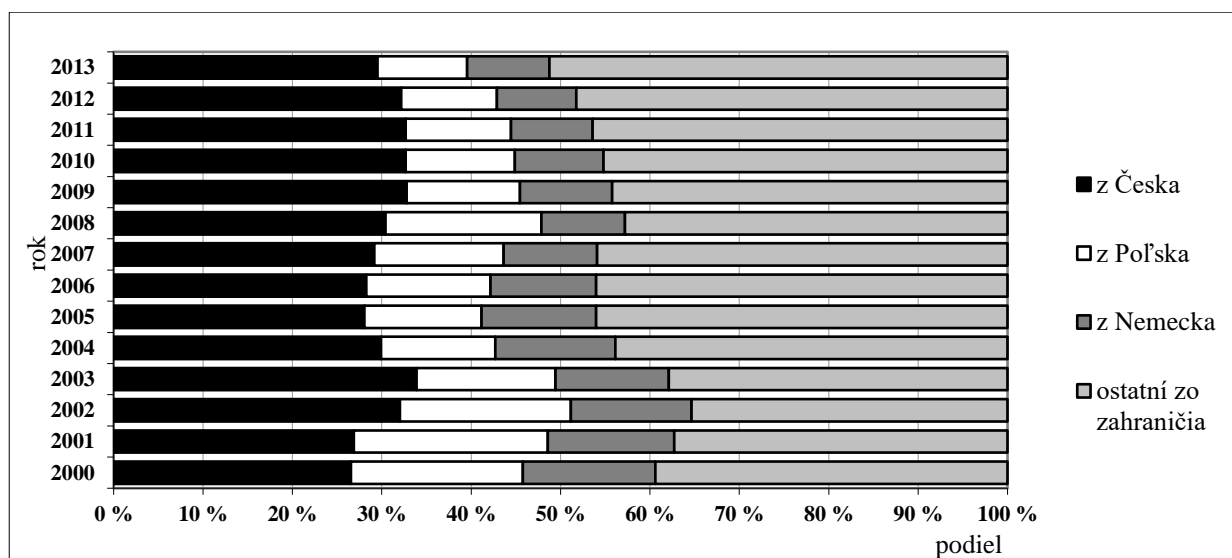
Prikladáme vzor správne vypracovanej tabuľky i grafu.

Tab. 1: Hlavné vekové skupiny obyvateľstva Slovenskej republiky k 31. 12. 2018.

vekové kategórie (dokončené roky)	počty (tis. osôb)	podiel (%)
0 až 14	858, 042	15,74
15 až 64	3 718, 060	68,22
65 a viac	874, 319	16,04
spolu	5 450, 421	100,00

Zdroje: Štatistický úrad SR. STATdat. [cit. 6. 12. 2019]. Dostupné na: http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=xts.run&m=portal/cc.xts&gohome= Výpočty autora.

Obr. 1: Podiely turistov z Česka, Poľska a Nemecka na Slovensku, 2000 – 2013.

Zdroje: Štatistický úrad SR. Návštevníci v ubytovacích zariadeniach cestovného ruchu podľa okresov v členení podľa krajiny trvalého pobytu (2000 – 2013). [údaje v elektronickej podobe poskytnuté na vyžiadanie]. Výpočty autorov.

2. Ako správne napísať slovné vyhodnotenie zadania?

Pri slovnom vyhodnotení spracovaných údajov alebo terénneho výskumu musíme **dbať na presnosť vyjadrovania**. Odporúča sa **stručne a výstižne zhrnúť hlavné závery skúmania, vysvetliť príčiny**, prečo je to tak, pokiaľ ich poznáme, prípadne uviesť, čo to vlastne v praktickom živote znamená. Môžeme si pri tom pomôcť aj názormi iných autorov, ale všetky preberané informácie musia byť v texte citované a musia byť uvedené aj v *Zozname použitej literatúry*.

Dbáme na používanie **správnych termínov**, na **jednoznačnosť tvrdení**, nepoužívame príliš dlhé vetné konštrukcie, neopakujeme sa. Pomáhame si odkazmi na tabuľky a grafy, ktoré sú súčasťou vypracovania, a v ktorých sú spracované údaje názorne zobrazené, napríklad takto:

Najvyšší podiel zo zahraničných turistov na Slovensku tvorili návštevníci z Českej republiky v roku 2003 (Graf 1).

Na konci roka 2018 na Slovensku obyvatelia vo veku nad 65 rokov počtom prevýšili mladých obyvateľov do 15 rokov (Tab. 1).

V texte vyhodnotenia pritom neuvádzame všetky údaje z tabuliek a grafov, ale len tie, ktoré sú **niečím výnimočné alebo dokumentujú závery**, ku ktorým sme dospeli. Sústreďíme na **odhalenie podstaty skúmaného problému**, nie na detailný popis postupu práce či získaných výsledkov. Text by nemal byť

zbytočne rozvláchny, aby sa v ňom nestratila podstata. Svoje domnienky nikdy neuvádzame, ako by to boli overené fakty.

Správne vypracované slovné vyhodnotenie výskumu odhalí čitateľovi to najpodstatnejšie o skúmanom probléme, podá mu ucelenú informáciu o riešení, pričom ho nezaťažá zbytočnými detailmi.

Odporúčaný postup pri tvorbe slovného vyhodnotenia práce:

1. Identifikujeme a **vyberieme** z vypracovania **podstatné informácie** a **zhrneme hlavné závery**, ku ktorým sme dospeli.
2. **Usporiadame** ich do formálno-logickej sekvencie, ľudovo povedané, „*aby to malo hlavu a päť*“.
3. Takto získaný „surový“ produkt „zabrúsime“ – to znamená, okrem samotného obsahu sa zameriame aj na **uplatňovanie gramatických a štylistických pravidiel**.
4. **Skontrolujeme** „finálny produkt“ – zameriame sa na odhalenie chýb, kontrolu údajov a skratiek, správnosť definícií, odstránime žargónové a nadnesené výrazy.
5. **Odporúča sa, aby si vypracovanie vo finálnej podobe prečítala „nezaujatá“ osoba a zhodnotila jeho kvalitu z pohľadu zrozumiteľnosti.**

3. Preberanie cudzích textov do vlastného vypracovania úlohy

Keď prevezmeme z nejakej knihy myšlienku či vetu alebo vety do vlastnej práce, **musíme zdroj týchto údajov odcitovať**. To znamená, že za prevzatú vetu alebo odsek uvedieme do zátvorky priezvisko autora knihy a rok, v ktorom kniha vyšla, napríklad takto: (Kováč 2000). Ak má použitá kniha dvoch alebo troch autorov, uvedieme ich priezviská v takom poradí, ako sú uvedené na obálke knihy, napríklad takto: (Kováč a Novák 2000). Ak je autorov viac, uvedieme priezvisko prvého z nich a doplníme dohodnutú skratku pre kolektív zastupujúcu ostatných autorov, napríklad takto: (Kováč a kol. 2000).

Ak text z knihy doslova odpíšeme, prevzatý odsek dáme do úvodzoviek a okrem mena autora či autorov a roku vydania knihy uvedieme v zátvorke za prevzatým textom aj číslo strany, na ktorej sa prevzatý text nachádza, napríklad takto: (Kováč 2000, str. 123).

Na záver našej práce potom pripojíme tzv. Zoznam použitej literatúry a v ňom **uvedieme použité diela podľa predpisanej formy**, pričom odkazy v zozname usporiadame v abecednom poradí. Ak má použitý zdroj viac ako jedného autora, riadime sa pokynom o uvádzaní ich mien, ktorý sme uviedli vyššie v odseku o citovaní.

Formálna stránka zostavovania tzv. bibliografických odkazov v Zozname použitej literatúry sa riadi normou. Pri písaní bibliografických odkazov je dôležité rozlišovať medzi veľkými a malými písmenami, medzi obyčajným písmom a kurzívou a používať na správnom mieste správne interpunkčné znamienka, t. j. čiarky, dvojbodky, bodky.

Podobne sa správame, ak prevezmeme text, tabuľku, údaje alebo obrázok z nejakého časopisu, encyklopédie, mapy či internetu.

Pri prebratí **informácie z kartografického diela (z mapy)** do zátvorky uvedieme názov mapy a do hranatých zátvoriek uvedieme, že ide o mapu, napríklad takto: (Rozmiestnenie obyvateľstva a hustota zaľudnenia v okresoch SR [mapa]).

Pri preberaní informácií z internetu uvádzame názov zdroja (napríklad názov webovej stránky alebo inštitúcie, ktorá informácie zverejnila) a do hranatých zátvoriek pripojíme aj **dátum**, kedy sme údaj z internetu prevzali, napríklad takto: (Štatistický úrad SR [cit. 09. 12. 2019]). V *Zozname použitej literatúry* na koniec bibliografického odkazu vtedy doplníme „Dostupné na:“ a do nového riadka vložíme internetovú adresu stránky (tzv. link), z ktorej sme údaj prevzali, takto:

Dostupné na: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=%C5%A1%C3%BA+sr>

V bibliografickom odkaze vtedy musí byť informácia o tom, že ide o údaje z internetu, čiže v hranatých zátvorkách je uvedené slovo „online“, takto: [online]. Ak ide o údaje z databázy, nesmie v bibliografickom odkaze chýbať dátum najnovšej aktualizácie údajov, napríklad takto: Aktualizované 15. 04. 2019.

Vzory ako citovať a ako uvádzať knihu, článok v časopise, mapu či prevzaté údaje z **internetu nájdete nižšie. Riadte sa nimi pri vypracovávaní riešenia zadanej úlohy.**

- **Ako citovať knihu:**

Doslovná citácia (vetu odpíšeme presne tak, ako ju napísal citovaný autor):

„Po prudkom raste počtu obyvateľov Slovenska v 50. rokoch 20. storočia, nastal v 60. rokoch pokles prirodzenej reprodukcie.“ (Mládek a kol. 2006, str. 11)

Parafrázovanie (prevzali sme myšlienku alebo informáciu, ale nie doslovný text):

Podľa Podhorského (1990) najvýznamnejšou časťou Murmanska je jeho prístav.

- **Ako uviesť knihu v Zozname použitej literatúry:**

MLÁDEK, J. a kol. *Demogeografická analýza Slovenska*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 1978.

PODHORSKÝ, F. *Vieme, kde to je*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 1990.

- **Ako citovať článok z časopisu:**

Doslovná citácia (vetu odpíšeme presne tak, ako ju napísal citovaný autor):

„V roku 2009 však došlo k prudkému poklesu návštevnosti, predovšetkým zo zahraničia.“ (Bučeková a kol. 2016, str. 337)

Parafrázovanie (prevzali sme myšlienku alebo informáciu, ale nie doslovný text):

Parížske metro od svojho otvorenia v júli 1900 prepravilo do konca roka 1900 okolo 16 miliónov pasažierov. (Žák 2003)

- **Ako uviesť článok z časopisu v Zozname použitej literatúry:**

BUČEKOVÁ, I., NOVÁKOVÁ, G., KUSEDOVÁ, D. Časovo-priestorové diferencie v zahraničnej návštevnosti Slovenska. In: *Geografický časopis*. 2016, roč. 68, č. 4, str. 333-351. ISSN 0016-7193.

ŽÁK, J. Dokonalá pavučina. In: *Geografický magazín Koktejl*. 2003, roč. 12, č. 7-8, str. 87-93. ISSN 1210-4353.

- **Ako citovať údaje z mapy:**

V texte použijeme informáciu z mapy, napríklad:

Okres Bratislava V patrí k najhustejšie zaľudneným okresom Slovenskej republiky. (Rozmiestnenie obyvateľstva a hustota zaľudnenia v okresoch SR [mapa])

- **Ako uviesť mapu v Zozname použitej literatúry:**

Rozmiestnenie obyvateľstva a hustota zaľudnenia v okresoch SR [mapa]. 1:1 000 000. In: BLEHA, B. a kol. Demogeografický atlas Slovenskej republiky. [Bratislava: Geo-Grafika], 2014.

- **Ako citovať text, tabuľku, obrázok alebo akýkoľvek údaj z internetu:**

V texte použijeme informáciu z internetu, napríklad:

Slovenská republika mala k 31. 12. 2018 celkovo 5 450 021 obyvateľov. (Štatistický úrad SR 2019, [cit. 09. 12. 2019])

- **Ako uviesť internetový zdroj v Zozname použitej literatúry:**

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2019. *STATdat* [online databáza]. Tab. Počet obyvateľov podľa pohlavia - SR, oblasti, kraje, okresy, mesto, vidiek (ročne). Aktualizované 15. 04. 2019. [cit. 09. 12. 2019]. Dostupné na:

<https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=%C5%A1%C3%BA+sr>